

Előfizetési árak:

Égész évre	-----	12 fr.
Félévre	-----	6 "
Hegyedévre	-----	3 "
Egy hére	-----	1 "
- Egyen szám 4 kr. -		

Kiadóhivatal:

Pleiss Fer. Pál könyvnyomdája
Nagybecskerek, Uri-utca 276. sz.,
hová az előfizetések és a lap
megtartására vonatkozó felszó-
lamások intézendők.

TORONTÁL.

POLITIKAI ÉS TÁRSADALMI NAPILAP.

Szerkesztőségi iroda:

Nagy-Becskerek,
Zápolya-utca 1-ös szám,
hová a lap szerkesztőségét, illetve
minden közlemény intézendő.

Hirdetések

a kiadóhivatalban fogadtatnak el.
Azonkívül az összes hirdetési
irodáknál.

Megjelenik mindennap,
vasár- és ünnepnapok
kivételeivel.

Ismét a román kérdés.

Nagybecskerek, április 19.

Brote Jenő, a románok ismert német írója, ismét szükségesnek tartja egy újabb kötetben „Die rumänische Frage in Siebenbürgen und Ungarn“ a román liga követeléseit fejtegetni. Alig kell talán mondanunk, hogy abban a vaskos kötetben kevés a logika. Erdély, a midőn Magyarországól különválva élt, állam volt és nem tartomány; Horvátország ellenben sohasem volt állam, hanem Magyarországnak többé-kevésbé autonóm tartománya. Ebben van a főkülönbség Erdély és Horvátország, valamint a magyar és a dakoromán álláspont közt. E különbséget hagyja figyelmen kívül a román liga, pedig ez a lényeges, mert Horvátországgal e miatt lehetett kiegyezni, területi különállás és önkormányzat alapján. Erdélyország ellenben az utolsó századokban fennállt önálló állami léte, tehát ép a román liga által hánytorgatott történelmi multja miatt, nem kaphat külön autonómiát, hanem csakis külön állami létet nyerhetne.

Ez logika. A román liga követeléseiben azonban semmi logika nincs; annál kevésbé található föl a fent említett könyvben. Ez az eszmeszegénységtől és ürességtől tátongó okmány-konglomeratum egyáltalán nem világítja meg a kérdést, csak konstatálja a tény, a melyet különben is mindenki ismert, hogy Erdély századokon keresztül nem tartozott Magyarországhoz és feleslegesen bizonyítja, hogy az abszolutizmus korszakában, az uniónak 1848-ban történt kimondása után, Erdély ismét külön kezelésbe jutott.

Brote ur és a román liga azonban mitsem törődik azzal az általunk említett különbséggel, hogy Erdélynek régi különállása nem autonóm, hanem állami különállás volt. Annál kevésbé jut eszébe a történet tényeihez hiven konstatálni, hogy Erdély a mohácsi vészig Magyarország kiegészítő része volt; Magyarországgal együtt képezte a szoros értelemben vett magyar államot, míg a Magyarországtól többé-kevésbé hosszú időn át függő tartományok, a tágabb értelemben vett magyar birodalom alkatrészei valának. A mohácsi vész után azonban csakhamar teljesen véget ért az állami kapcsolat Magyarország és Erdély között. Ez külön fejedelemséggé lett, gazdákat változtatott, hosszú időn át a török szultán vazallusországa volt, a mennyiben ez erősítette meg Erdély fejedelmét. A midőn I. Lipót alatt, 1691. decz. 4 én, Erdély a Habsburgok jogára alá került, szintén megtartotta a mohácsi vész után bekövetkezett különállásának formáit. A midőn e tény Brote ur, ismét feleslegesen, bizonyítja, újra csak önmaga és a román liga ellen bizonyít, a mennyiben e tényből kitűnik, hogy Erdély I. Lipót alatt sem kapcsolatot vissza Magyarországhoz, hanem az erdélyi fejedelmek és a török szultán kezelése helyett az osztrák császár — és nem a magyar király — kezelése alá került. Ha Brote ur és a román liga nem akarnának tulsokat bizonyítani, sokkal többet bizonyítanának a romanizmus javára. Ha okosak és eszesek volnának s ha a történet nyilvános tényei meg nem czáfolnák őket, akkor különösen kettőt kellene bizonyítani. Az első az, hogy Erdély a mohácsi vész után sem volt végleg elszakítva Magyarországtól, hanem

csakis autonóm provinciát képezett, vagy legalább ilyené tette azt a Lipót-féle diploma. Akkor volna némi történelmi jogfolytonossága azon követelésnek, hogy Erdély, mint a magyar állam alkotó része, külön területi autonómiát kapjon. A történelem nevében azonban csak két követelés léphet fel. Az egyik a magyar, a mely arra támaszkodik, hogy Erdély a mohácsi vész előtt Magyarország kiegészítő része volt, a mohácsi vész által és után ettől erőszakkal szakítottatott el; I. Lipót idejében a Habsburgok uralma alá került ugyan, de alkotmányunk ellenére nem kapcsolatot vissza Magyarországhoz; de mikor Magyarország és Erdély egyaránt kivették teljes szabadságukat, a mult nagy hagyományaihoz képest újra egyesültek. Ez történt 1848-ban, s midőn a kényuralom és az erőszak Világos után ismét elszakították az alig restaurált kapcsolatokat, Erdély újra külön létet kapott ugyan, de a Habsburg-dinasztiával történt 1867-iki kiegyezés által Magyarországgal utólag is és véglegesen egyesült. Ez az igazi történelem s az igazi jogfolytonosság.

A másik, a mit Brote urnak és a ligának bizonyítani kellene, az volna, hogy Erdély a nemzeti fejedelemség bukása után is, szerette Magyarországtól való külön létezését s hogy e különlétét fenn is akarta tartani és csakis a magyarok mesterkedése törte meg Erdély partikularizmusát. Az igazságos történet azonban azt tanítja, hogy Erdély alkotmányos tényezőiben a Lipót-féle diploma óta mindig meg volt a hajlam a Magyarországgal való egyesülésre. Ez egyesülést az alkotmányos tényezők ki is mondták 1848-ban és 1867-ben egyaránt. A liga erre azt mondja, hogy az unió 1848-iki nagy ténye a románok nélkül jött létre. Ez annyiban igaz, a mennyiben a románság Erdélyben 1848-ig — elismerjük eléggé hibásan — nem birt megfelelő alkotmányos képviselést. De Erdély akkori alkotmányához képest, a mely egészen rendi jelleggel birt, az unió aktusa egészen törvényesen jött létre. Mindenesetre törvényesebben, mint Oláhországnak és Moldvának egyesülése, a mely, mint Jancsó Benedek, derék könyvében igen részletesen előadja, a legnagyobb erőszak, a néptömeg fenyegetésének, nyomása alatt létesült, a nemzetközi szerződések ignorálásáról nem is szólva.

A történelmi jogot, a melyet a románok ki akarnak küszöbölni a velünk való vitatkozásból, az unió kérdésében román szolgálatba akarják kényszeríteni. De a balvegtől utólag a román vitatkozókat, a midőn azon egyetlen esetben is, a melyben a történelmi jogra hivatkoznak, ez a jog leghatározottabban ellenük fordul. A történelmi jog nevében Erdély autonómiát nem kaphat, de nem kaphat etnográfiai és kulturális viszonyok miatt sem.

A polgári házasság életbeléptetése. Tudvalevőleg az új házassági jog életbeléptetése a törvény szerint december 18-án fog megtörténni. Ez időpont elhalasztására senki sem gondol, mert csakis új törvény által volna lehető. Sőt ellenkezőleg, írja a „P. Lloyd“ meg akarják rövidíteni, hogy aztán az állami anyakönyvek után gyorsan lehessen a polgári házassági kötetét életbeléptetni. A buzgó fáradozásnak remélhetőleg meg lesz az eredménye, hogy a házassági jog már ez év novemb. 1-én fog lépni. E napon már meg lesz köthető az első polgári házasság is.

HIREK.

Tájékoztató.

Május 13. A tor. m. gazd. egyesület közgyűlése.
Május 16-19. Országos vásár.
Május 19. A tor. közm. egyesület estélye.
Május 19. Tisztviselői ülés.
Május 20. Torontálmegeye tavaszi rendes közgyűlése

A gőzfürdő naponta reggeli 5 órától nyitva van nők részére kedden és pénteken délután.

— Személyi hír. Daniel László alispán Budapestről, hol édes atyja idősb Daniel Pál országgyűlési képviselő betegyánál töltött néhány napot, visszaérkezett Nagybecskerekre.

— Pacor altábornagy nyugdíjaztatása. E napokban bucsuzott el hivatalától Szegeden Pacor Kálmán altábornagy, a 2-ik honvédkerület parancsnoka, mivel egészségi okokból rendelkezési állományba helyezték. Az alig 50 éves altábornagy egyike e rangban a legfiatalabbaknak és így általános a vélemény, hogy idővel ismét szolgálatba fog lépni, mihelyt lábujjából kiépül. A kiváló katonai Cuztozsnál tanúsított vitézségének köszönhető leginkább magas rangját, a mikor ezrednek zászlaját saját testével fedezte. Vezetése alatt az ő honvédsapatai minden hadgyakorlatnál feltűntek. Egy ilyen hadgyakorlat alkalmával Frigyes főherceg külön beszédben fejezte ki a honvédsapatainak aránylag rövid idő alatt tanúsított rendkívüli haladását és a közös hadseregével egy szinten álló kiképzését. Mind a mellett a nagyerőmű parancsnokot a legnagyobb fokú szerényesség jellemzi. Fényes, nagy házat vitt Szegeden és kiérdemelte az összes körök tiszteletét, rokonszenvét. Hogy Szegeden a polgári és katonai elem között oly zavartalan a barátság, abban neki jelentékeny része van és ezért általános Szegeden a sajnálkozás távozása miatt, azonban mindenki reméli a közeli visszontlátást.

— Szőnyeggyár. A nagybecskereki szőnyeggyár részvény-társaság részvényesei értesítetnek, hogy a teljesen befizetett ideiglenes részvényjegy beküldése esetén a társaság igazgatósága nevére kiállított részvényeiket posta útján az ő veszélyökre megküldi, vagy Becskereken személyesen is átadja. — Levélbeli megkeresések „Szőnyeggyár Nagybecskerek“ czimzendenők.

— Árvíz. A folyton tartó szél, mely ma valóságos orkánná nőtt ki, ismét katasztrófát hozott magával. Mint ugyanis ma reggel 7 órakor jelentették, a szabályai rétnél átszakadás történt a bácskai oldalon 10 óraig ennek folytán 12 centiméternyi apadás volt észlelhető. Imminens veszély van az Écska melletti 7. sz. őrháznál, hol emberfeletti erővel küzdenek a növekvő árral. Rónay Jenő főispán ma délután szintén kint volt, hogy a töltések állásáról meggyőződjék. Leginkább azonban Erzsébetlak van veszélyeztetve, hol egész nap tartottak a katasztrófa bekövetkezéséről. Lapunk zártáig — hála a kitaró munkának — az eddigénél nagyobb baj nem történt. Szakértők véleménye szerint azonban elkerülhetetlen a katasztrófa, ha a szél meg nem szűnik. — Mint Titelről sürgönyzik, ma éjjel a titeli hajóhidat az árvíz és a szél összetépte, 10 hajó leuszott. — Nagybecskereken is egyre több pusztítást visz véghez a Bega. Az Aradáci uton, a Steigerwald-féle fatelep mellett, körülbelül 10 meter szélességben lepte el az utat. Csak a járda magassága gátolja, hogy a házakig ne érjen.

— Közgyűlés. Az izraelita nőegylet évvárázó ülését f. hó 21-én délután 3 órakor az izr. iskola helyiségében fogja tartani.

— Segély a szerb-bóka árvízkarosultaknak. Az építkezési alapra, amelyből majdan újra felépítik a szerb-bóka árvízkarosultak

rombadölt házait, serényen folynak a gyűjtések. Ujabban Molnár Sándor bizottsági elnök ivén adakoztak:

A módosi takaré- és hitelegylet	100	frt
Kohner és Lederer szarcsai béruradalmá	100	"
Ronkovits Gyula jegyző	5	"
Illievich István	5	"
Szeller Gyula	3	"
Illievich Mata postamester	2	"
Munesics Kuzman	2	"
Fuchs Sándor	2	"
Stagele Schmidt J.	10	"
Weisz J.	5	"
Temmer Salamon	3	"
Schiller István	1	"
Winter J. L.	3	"
Bruckner Ignátz	150	"
Dr. Kiss János	2	"
Grünbaum Arnold	2	"
Novak J. C.	1	"
Ristits Paja	1	"
Lucsics Miklós	1	"
Perlits Károly	1	"
Szekulits Vasa	1	"
Dimitrievits György	1	"
Kohn Bernát	1	"
Tumo Antal	1	"
Tapavicza János	1	"
A Szerb-Módos községi képviselőt- sület által megszavazott	50	"
A Szerb-Módos lakossága körében gyűjtött	140	frt.

A segélyző bizottság ezton kéri fel mindazon emberbarátokat, akik eddig segélyadományokat gyűjtöttek, hogy az összegyűlt összegeket a gyűjtőivel együtt a torontál-szécsányi takarékpénztár mint gyűjtőpénztárnak Torontál-Szécsányba „Könyöradomány a szerb-bó kai árvízkarosultak építkezési alapjára“ felirattal beküldeni sziveskedjenek. Egyuttal azokat, akik gyűjtést eszközölni kegyesek volnának, felkéri, hogy ebbeli szándékukat hivatalosan számozott gyűjtőivel leendő ellátás céljából a segélyzőbizottság elnökségével Szerb-Bókán tudatni sziveskedjenek.

— **Miniszter látogatása elmarad.** Dániel Ernő m. kir. kereskedelemügyi miniszter ma délután a következő tartalmú táviratot intézte Rónay Jenő főispánhoz: Tekintettel az árvízveszélyre lejutotelemet további intézkedésig elhalasztom.

— **Füredi és a délv. szini szövetkezet.** Legutóbb közölt híreinkre vonatkozólag Füredi Károly a szövetkezet volt igazgatója lapunk feléls szerkesztőjéhez levelet intéz, melyben eddig elfoglalt álláspontját kifejti. Egyrészt az audiaturret altera pars elvenél fogva, másrészt azon bár szomorú: de kétségkívül érdekes adatok kedvéért, melyeket levelében felsorol, ime kiadjuk Füredi levelet egész terjedelmében:

„En a szövetkezet városaiért 1894. november hónapjában pályáztam, azaz a színházak átengedését kérelmeztem — tehát akkor, mikor még csak sejtettem sem volt, hogy Versecz, Fehértemplom és Pancsova hogy fogja szintársulatjának existenciális kérdését megoldani — a jelen évadban. — Hogy pedig len mily eredményt értem el az anyagi és megélhetési szempontjából? a legnagyobb szomorúsággal konstatahatom, hogy hajdan a Piropocson és Kutyabagason megtelepedett Thaliapapok is jobban és tisztességesebben élhettek meg a pártolás alapján mint a nagy aparatussal szervezett délvidéki szini szövetkezet társulata.

Meg vagyok ugyan győződve, hogy az általános ríposzt az, hogy ilyen meg olyan rossz társulatom volt stb., de erre az a megjegyzésem, hogy ha eltekintünk attól a tényről, hogy a szövetkezet szintársulata 3000 frtos budgettel dolgozott havonta, de ezzel az esetleges rossznak mondott és agyonkritizált szintársulattal kaptam meg egyhangulag a Zombor (Baja) városi színházat, mely egész idényü.

No már most vonjuk össze az én szerény levelemet a szövetkezet lugosi határozatával, és mi a végeredmény? hogy a szövetkezet szintársulata nem állhat fenn. Nagybeoskerekek előkelő és áldozni kész közönségének igényeit Fehértemplom vagy Pancsova nem követheti magának, mert a legjobban látogatott ház jövedelmei az 50 forintot sem érhetik el, a szokásos és napi renden levők pedig 5-zága 8 frt (brutto) összegnek elég szép, de egy kissé furcsa dolog és cifra nyomorúság.

Lugos és Beoskerekek, nézetem szerint, még 4 hónapon keresztül, mint testvérvárosok, szövetkezet nélkül egy 2500 forintos társulatot fenntarthatna méltányos subventionálás mellett.

Tehát fájó szívvel veszek bússut a szövetkezetből, különösen Nagybeoskerekek n. é. közönségétől, hol annyi jó napokat töltöttem, annyi jó és busditó rokonszenvvel kísérték működésemet,

és kívánom, hogy a magyar színészet oda ellátogató apostolait úgy dédelgessék m int engemet Pancsova, április 17.

Füredi Károly,

a Zombor-Baja városi állandó színházak igazgatója.

Ha egy szinigazgatónak 5-8 frtos brutto jövedelmei vannak, akkor meg lehet neki bo csátani azt a keserű hangot is, melyen az illető városokról szól. Igaz ugyan, hogy Füredi a második idényben senkit sem ragadott el szeretetreméltóságával, minket sem, de nézetünk szerint nem az jön tekintetbe egy szintársulat megbírlásánál, vajjon kedves ember-e a direktor vagy sem, hanem jó-e a társulat. Már pedig eddig csak folyton azt a panaszt hallottuk, hogy Füredi kiállhatatlan. Ezzel a megjegyzéssel azoknak az uraknak óhajtottunk felelni, kik utóbbi időkben jónak látják a szini szövetkezet fenállhatását az illető igazgató szeretetreméltóságától és előzékenységétől függővé tenni. E napokban különben ismét visszatérünk a délvidéki szini szövetkezet ügyére.

— **Gazdagból szegény.** Doktorovics Miklós, egy régi délmagyarországi nemes család ivadéka, a budapesti Szent-Rókus kórházban hosszú szenvedés után meghalt. A megboldogult valamikor jobb idöket látott. Szülői elhaltával szép vagyonnal és sok pénzzel rendelkezett s az arisztokrácia legkiválóbb körében forgolódott. Doktorovits fiatal korában huzár-főhadnagy volt, de szülei halála után elhagyta a katonai pályát, hogy az örökségképp reá szállott birtokot kezelje, de felette nagy bőkezűségű és pazarló természetű volt; folytonosan lakomákat adott s egy alkalommal a „zenélő óra“ ozimü temesvári vendéglőben több mint 40 hadapródot vendéglét meg. Végre kiapadtak a jövedelmét képező források, lassankint elszegényedett s mint ilyen, pert indított a királyi kincstár ellen, a honnan 200.000 frtot követelt, mint az anyai részről öt megillető összeget. De pere sokáig húzódtott s Budapestre ment, hogy azt megsürgesse, ott azonban beteg lett s a kórházba ment, a hol egészen elszegényedve halt meg.

— **Gazdasági egyesületek ezredéves kiállítására.** A kollektiv kiállítást rendező gazdasági egyesületek mult hét folyamán Budapesten a Köztelken közös értekezletet tartottak, s ez alkalommal a képviselt gazdasági egyesületek a legnagyobb lelkesedéssel járultak hozzá az impozánsnak ígérkező csoportos kiállítás tervezetének megvalósításához. A kiállításban való részvételét eddig 52 gazdasági egyesület jelentette be, tehát a kiállításban a gazdatisáadalom tevékenységének képviselet jut Magyarország minden részéből. — A kiállításnak több, a laikus közönségre nézve is igen érdekes pontja lesz. Ilyenek: a szarvasmarha és ló modellek, melyeket kitünő állatszobrászunk, Vastagh fog készíteni, 1/5 kicsinyítéssel, színezve. Továbbá egyes vidékek gazdasági életére jellemző gazd. objektumoknak domborzati képekben és modellekben való bemutatása. Így p. o. a Szolnok-Doboka és a Nógrád m. gazd. egyuletek szőlő és minta telepüket, kertjüket stb. modellekben állítják ki, utóbbi esenkívül egy palócz házat, — a debreczeni gazd. egyesület a Hortobágy képét mutatja be, gémes kutakkal, szárnyékkal s vasalóval stb. Ep ily érdekes lesz Magyarország különböző vidékein használt gazd. kézi eszközök gyűjteménye, fényképfelvételekkel együtt, melyek illusztrálják az eszközök használatát, — továbbá a főbb miveleti növények s talaj nemek gyűjteménye stb. Ez a kiállításnak általános része, — a másik része, melyben a gazd. egyesületek működésének eredményei jutnak kifejezésre, térképekből, grafikus táblázatokból s művekből fog állani, melyekben a gazd. egyesületek történetük s tevékenységük: ezzel együtt gazdasági életünk társadalmi fejlődésének tanuságos és maradandó emlékeit fektetik le. A kiállítás tárgyainak előkészítését a gazd. egyuletek megállapított terv szerint az ország minden részében megkezdték.

— **Eltűnt szinigazgató.** Szabadkáról írják: Hajdu István nemrég még jámbor kórista volt. Ma vidéki szinigazgató és itt Szabadkán jelentkezett a színházért olyan programmal és nevekkel, minöket vidéki szinigazgató még föl nem mutatott. Az összes fővárosi művésznöket és művészeket — Szabadkának ígérte egy kurta tavaszi színházi saisonra, amire engedélyt kért. Szabadka hatósága, tekintettel azon körülményre, hogy Halmay Imre, a szabadkai színház igazgatója, újonnan szervezett szintársulatát május elején óhajja bemutatni, Hajduinak a játszhatási engedélyt megtagadta. Hajdu István azonban ezen tanácsi határozat ellen előterjesztést nyújtott be, melyben előadta, hogy ő már erre a tervre érdemes kiadásokat tett. Nevezetesen a következő művésznök és művészeknek: Küry Klárának az első fellépti díját és utiköltséget, továbbá: Jászay Marinak, Hegyi Arankának, Blaha Lujzának, Keczer Irénnek,

Zilahyné-Singhoffer Vilmának, Mihályffy Károlynak, Zilahy Gyulának, Vizváry Gyulának, Kiss Mihálynak és Németh Józsefnek az uti költséget már kiadta. Ennélfogva a tanácsi határozat megváltoztatását, illetve a játszhatási engedély megadását kérelmezte, mivel ellenkezőleg ebből tetemes anyagi kára származik és hogy mint kezdő szinigazgatónak erkölcsi hírneve is tönkre lesz téve, mert a felsorolt művésznök és művészek társulatánál többé fellépni nem fognak. A tanács tekintettel azon körülményre, hogy Hajdu István szinigazgató a fent elősorolt művésznök és művészeknek már előleget is adott, ezen méltányossági okok figyelembe vételével a játszhatási engedélyt husvét vasárnapjától kezdve közvetlen egymásutánban hat előadásra engedélyezte oly formán, hogy Hajdu István szinigazgató tartozik 300 frtot biztosítotekul letenni. A szinigazgató urat ez engedély úgy meghatotta, hogy — nyomban eltűnt és azóta elő se került. Pedig némely elszámolni való dolga volna Szabadkán, amennyiben előlegeket is szedett föl. Egyébként Hajdu Blaha Lujza asszony leleplezte egy sürgönyével, melyet Szabadkára intézett tegnap a következőkben:

„Tegnap számában megjelent közleménynek reám vonatkozó része nem felel meg a valóságnak, Hajdu szinigazgatót nem ismerem, nekem semmi-nemü ajánlatot nem tett, tehát előleget sem adhatott. Ezt kérem nevémben a tettes városi tanácsnak is tudomására adni. Tisztelettel: Blaha Lujza.“

S z i n h á z.

Rosenkranz és Gúldenstern.

Vigjáték és telt ház, istenemre mondom, nem mindennapi jelenség, melyre Halmaynak joga van igen büszkének lenni. A közönség e szokatlan részvétel bizonyára a három első előadás okozta, melyek a legszeleebb körökben elégedett kritikát vontak maguk után. Öszintén sajnáljuk, hogy a tegnapi előadásról nem szólhatunk ugyanolyan dicserő hangon. Amit tegnap sajnosan nélkülözünk, az a kerék összjáték, a szerepek biztos tudása és helyes felfogása, mindmennyi hiány, melyből kifolyólag tegnap nem keletkezett az a bizonyos vigjátéki hangulat, mely a színészekről a hallgatókra és emezekről a színészekre szokott ragadni. Szakács Andor ugyan intelligens felfogással játszotta Rosenkranzt, de ő nem volt az az öregedő gavallér, kinek elhiszük, hogy olyan hamar boldulud bele egy szép szempárba. Hahn el Aranka sem fogta fel helyesen a Clarisset. Amit ő játszott, az egy szellemes francia comtesse volt, nem egy német grófkisasszony, ki minden nyelvéssége dacára is kissé hideg és tartózkodó, míg meg nem valja a mamájának, hogy szerelmes a bárába. Ezek dacára szivesen konstataáljuk, hogy a kisasszony igen jól nézett ki és teljesen érthetővé tette udvarlói érzelmeit. Liebensternt Matray játszotta előkelő nyugalommal. Hidvégi elfogadható Ernő volt. Szakácsné igen helyesen játszotta a mama okoskodó szerepét, míg Serfözy Zsenni egyikét azon unalmas német kisasszonyoknak állította elének, kiktől minden jó lélek részvételt fordul el. A két Sanfleben Boross Pal és Nagy Gyula játszották sok humorral. Boross Endre jól alakította Schmählichet. A közönség igen hidegen viselte magát, keveset nevetett és még kevesebbet tapsolt. A rendezés, különösen a pompás dekorációk dicseretet érdemelnek.

T á v i r a t o k.

A kiraly a szobormerényletről.

Budapest, április 19. (A „Torontál“ eredeti távirata.) A „Hamburger Nachrichten“ czimü lap Bánffy báró legutóbbi audenciájáról megemlékezvén, azt beszéli el, hogy ő felsége midön a miniszterelnök a Hentzi-szobor ellen elkövetett merényletről kezdett referálni, e szavakkal szakította félbe a báró előadását:

— Ach sprechen sie mir nicht von diesem Bubenstück, es ist nicht der Mühe werth davon zu reden.

A nunczius politikai missziója.

Budapest, április 19. (A „Torontál” eredeti távirata.) Minden jel arra mutat, hogy a pápai nunczius fontos politikai misszióban utazik Magyarországon. Látogatása a miniszterelnöknél, mely szombaton történik meg, mikor Bánffy Bécsből visszatér, találkozása a külügyminiszterrel is ezt bizonyítja. Fontos, hogy a nunczius már tudakozódott gr. Zichy Nándor, gr. Eszterházy Miklós Móricz, továbbá Apponyi Albert gróf után, kikkel tanácskozni fog. A nunczius különben magyar barát érzelmeinek élénk jelét adja úgy beszédeiben, mint tosztaiban, midőn a hazaszeretetet hangsúlyozza és a magyar királyról beszél, gondosan kerülve a császár kifejezést. Nagyváradra a nunczius hétfőn vagy kedden utazik.

Közös minisztertanács.

Budapest, április 19. (A „Torontál” eredeti távirata.) Ma ő felsége elnöke alatt közös minisztertanács volt, melyen a delegációk elé terjesztendő ügyeket intézték el.

Miniszterek Bécsben.

Budapest, április 19. (A „Torontál” eredeti távirata.) Bánffy báró a király ma reggel 9 órakor fogadta magánkihallgatáson. A miniszterelnök és báró Jósika ma este visszajönnek Budapestre, Daniel Ernő és Lukács pénzügyminiszter még Bécsben maradnak.

A papság a nuncziusnál.

Budapest, április 19. (A „Torontál” eredeti távirata.) A fővárosi papság ma tisztelgett Agliardi nuncziusnál Čselka vikarius vezetése alatt.

Szerb választások.

Budapest, április 19. (A „Torontál” eredeti távirata.) Mint Belgrádból sürgönyzik, ma megkezdtek a választásokat. Biztosra vessik, hogy a haladópart győz.

Milán és Natália.

Budapest, április 19. (A „Torontál” eredeti távirata.) Beavatott körökben biztosra vessik, hogy Milán király és Natália királynő — kibékülnek. Milán a királynő fogadására Nisbe utazik.

Milennium.

Budapest, ápr. 19. (A „Torontál” eredeti távirata.) Az ezredéves orsz. kiállítás irodája már szombaton kivonul a kiállítás igazgatósági pavillonjába, mely már teljesen berendezett és lakható állapotban van. A kiállítás igazgatója, dr. Schmidt József min. tanácsos és titkára Gelléri Mór pedig hétfőn foglalják el a kiállítási területen levő irodáikat.

Nagy tűz.

Budapest, április 19. (A „Torontál” eredeti távirata.) Szent Endrén tegnapesti óriási tűz volt. A püspöki templom tetőzete bedőlt. a harangok lezuhantak.

A bokszegei merénylet.

(Saját tudósítónktól.)

Az aradmegyei Bokszegeen 1893 ban, mikor a király Borossebesre a hadgyakorlatokra indult, az ottani gör. kath. esperes, Pap János (Popu Juon) arra tanította meg h veit, hogy huzzák ki a sinek srófjait, amelyeken Ferencz József király jár és megless boszulva Pavel püspök, kit a magyarok üldöznek. A „Magyar Hírlap” egy Bokszegegről kapott levél alapján öt cikkben foglalkozott ezzel az ügygyel, amiért a megsértett pápa sajtópórt indított, mely tegnapi dőlt el.

Horváth Gyula orsz. képviselő, a „Magyar Hírlap” főszerkesztője ismerteti a levél történetét.

— Elmentem báró Jósika Samu államtitkárhoz, s megmondtam neki, hogy a levél fontosabb állami érdekeket érint, s érdeklő a benne

foglalt értesítés a király is, ki ekkor már Bokszegeen volt. Ide küldtem egy megbízható munkatársamat s az államtitkárnak megírtam, hogy az érkező táviratokat közölni fogom vele. El is küldtem az első telegrammot, de mert ekkor gróf Bethlen akkori földművelési miniszter az országgyűlésen úgy nyilatko ott, hogy az egész ügyet kétségbe vonta, megmutattam a levelet, a borítékot postabélyeggel Széll Kálmán és Horváth Nándor képviselőtársaimnak. Széll, miután a levél tartalmát és aláírását is megtekintették, lepecsételte a levelet, amint azt a tárgyalások során aztán el is mondtam.

Elnök: Ön a vizsgálóbíró előtt ezt nem említette?

— Nem tartottam szükségesnek ott nyilatkozni oly dologról, mely az ország színe előtt történt. Most sem védelmemre, hanem eljárásom korrektségének igazolására hozom fel.

Pop dr.: Ha a vádlott ur nem a bíróságot tartotta erre illetékes fórumnak, kérdem, ismeri-e a levél íróját és megbízható embernek tartja?

— Feltétlenül, s olyan ember, aki legilletékesebb volt arra, hogy az igazságot írja.

Robitssek dr. megjegyzi, hogy ő annak idején báró Jósikát is kérte kihallgatni, az elnök pedig konstatálja, hogy vádlevelében a panaszos beleegyezik a valódiság bizonyításába. A feleket e tekintetben nyilatkozatra hívja fel.

Erre a védő a következők bizonyítását kéri megengedni: Bokszegeen 1893. szept. elején a csendőrségnél feljelentés történt, hogy a bokszegeiek közt a pap izgatásai következtében mozgalom van, mely a királyhozó vonat ellen merénylet elkövetését célozza. Szeptember 5. és 6-án a rendőrség e tárgyban hivatalból vizsgálatot folytatott. Erre az egész vasuti vonal mellé csendőrséget és ad hoc polgárőrséget állított. Továbbá, hogy egy vasuti közeg jelentette, hogy Bokszege és Taniánd közt a sinekből srófok hiányoznak. A vizsgálat idején az oláhok magatartása nagyon izgatott volt s a király otlétekor nem tanusították a köteles tiszteletet. Bizonyítani kívánja, hogy az egész vidéken az a nézet volt elterjedve, hogy mindez Pap János izgatásainak a következménye.

Pop dr. ezzel szemben azt kívánja igazolni, hogy a panaszos, mióta csak Bokszegeen működik, mindig azon volt, hogy hivei törvénytisztelő és vallásosak legyenek. A király személye iránt mindig a legnagyobb tiszteletet mutatta. A Sessevalle márki-féle merénylet idején is olyan magatartást tanusított, hogy felettes hatósága megdicsérték.

Robitssek dr. a Sessevalle-merényletre vonatkozólag becsatolja az aradi Alföld akkori számain, melyeknek felolvasását a panaszos nem ellenzi, de megjegyzi, hogy az nem függ össze a jelen sajtópörrel.

A bíróság visszavonul s rövid tanácskozás után a következő határozatot hirdeti ki: A cikkekben foglalt tények és kifejezések tekintetében a bizonyítást, miután a panaszos sem ellenzte azt, a bíróság a btkv. 263. §-ának 4. pontja alapján elrendeli. Az e tekintetben hivatkozott összes tanukat, valamint az erkölcsi tanukat kihallgatja. Kutatni fogja a bíróság, hogy izgatott-e a panaszos a templomban, tartózkodtak-e a bokszegeiek ennek következtében a király illő fogadásától, rongyos ruhában jelentek-e meg, volt-e a románok közt izgalom, miben nyilvánult az s mennyiben áll az összefüggésben a panaszos személyével. Egyébb ide nem tartozó kérdést így a Sessevalle-estet illetőleg, a bíróság megtagadja a bizonyítást.

A határozat kihirdetése után másfélórai szünet következett.

Szünet után, délután 3 órakor, megkezdik a tanuk kihallgatását s először is az erkölcsi tanuk jönnek sorra.

Lauxán Agoston dr. nagyváradi gör. katolikus kanonok papi diszben áll az esküdték elé. Ismeri Pap János bokszegei esperest, akinek a tanu főesperese. Mint lelkészt, nem a magán viszonyaiból, de egyházi ténykedéséből tekintve, jóra való, érdemes papnak tartja, akit az egyházmegye időről időre kitüntetett.

Elnök: Hát a hivei közt való társadalmi szereplése?

— Ugy hallom, hogy az is üdvös.

Nagy Demő esküdt: Hallott nagyságod valamit holmi izgatásairól?

— Nemzetiségi izgatásokról semmit. Vendége voltam s hallottam, hogy gyermekei „a román nyelv mellett a magyart is” beszélik, ami azt mutatja, hogy nem magyarelles.

Robitssek dr.: Nagyságod jelen volt püspöke kíséretében a királyfogadásnál; hallott ott valamit a merényletről?

— Igen, beszéltek arról a sinhistóriáról, de az egész képtelenségnek látszott.

— Tud ön arról, hogy a püspököknek is fölébe jutott, hogy a nagyváradi dolgok miatt késül valami?

— Nem tudok róla, de Pap föltisztelendő urat szóba hozták valami antidinasztikus dolgokkal Borossebesen.

Elnök: Már a Magyar Hírlap közlései előtt?

— Igen, de mindenki úgy beszélt róla, hogy azt Papról feltenni képtelenség.

Pop dr. Nagyságod jelen volt a királyfogadásnál, milyen volt a nép magatartása, méltó a királyhoz?

— Ez nagyon elasztikus kérdés, mert ott volt, kérem, a püspök ő excellenciája is, akiért szintén rajong a nép. (Mozgás.)

Pop dr.: (Emelt hangon.) Arról van szó, hogy igaz-e, hogy a nép tüntetően rongyos ruhában jelent meg?

— Borossebesen — igaz — szegényes, de ünnepi ruhában.

Horváth Gyula: Ismeri Papnak hazafias érzelmét?

— Nem volt alkalma neki, hogy annak különösebb jeleit adja előttem, de mert jó katolikus, jó hazafinak is kell lennie. Ha nem lenne az, jellemtelen embernek tartanám s feltételezem róla, hogy ép úgy kész életét és vérért áldozni a hazáért, mint kész vagyok én.

Elnök: Kívánja nagyságod költségeinek megállapítását.

— Lemondok róla, mert azt szeretném ha a peres felek kibékülnek. A föltisztelendő ur nyujtson békejohbat ellenfeleinek, hisz a bünygyi eljárás során őt már ártatlannak nyilvánították. Ha ellenfelei talán megbántották, hocsásson meg.

A panaszos halgat.

Szathmáry Gyula aradmegyei alispán úgy ismeri a panaszost, hogy hazafias s empontjából nem esik kifogás alá.

Robitssek dr.: Hallott arról alispán ur, hogy a panaszos a templomban izgatta a népet?

— Nem emlékszem.

— Tud e arról, hogy a lázító beszédek miatt a csendőrség vizsgálatot folytatott?

— Nem tudok.

Fenyő: Nem kapott felsőbb helyről instrukciót vizsgálat folytatására?

Elnök: Erre nem tartozik felelni.

Robitssek dr.: Méltóztatik tudni, hogy a király érkezésekor a pályaházban csendőrséget és polgárőrséget helyeztek el?

— Igen ez így volt.

Monti Alajos aradmegyei főszolgabíró a borosjenői járásban. A magánvádlo erősen vallásos férfinak tartja. Arról nem tud, hogy az esperes hivei a magyarság ellen agitáltak volna. Ugy szept. 5-6 án bizalmas feljelentést kapott, hogy egy mende-monda van forgalomban, amely szerint a románok merényletet terveznek a királyt, de különösen a magyar kormányt hozó vonat ellen. Nem tulajdonított ez állításnak nagyobb fontosságot, de azért a csendőrséget megkereste, hogy nyomozzon.

— A nyomozás után, szept. 9-én szóbeli jelentést tettem az alispán urnak, egyebet nem, mert tartottam nem fontosnak az egészet.

— Nem tetszett a kir. ügyészségnek sem jelentést tenni. Nem valami felsőbb utasításra méltóztatott ettől elállani?

— Határozottan állítom, hogy semmi felsőbb utasítást nem kaptam.

— A Magyar Hírlap közlései után tartott vizsgálat mit derített ki?

— Egy Blaskó nevű ember a merényletről előbb részletes vallomást tett, de már másnap maga is mesének mondta azt s bevallotta, hogy azért találta ki, hogy valami jutalmat kapjon.

Elmondja asután, hogy Bokszegeen-tudomása szerint is — igen gyakoriak voltak az orgyilkosságok s a közbiztonsági állapotok türethetetlenek voltak régebben. De a Sessevalle márki ellen elkövetett merénylet után, mely a külföldön is nagy port vert fel, a tanu felterjesztésére a kormányrendkívüli intézkedéseket engedélyezett. Ezóta egészen más állapotok vannak, s igen jól kormányozható a község.

Fenyő Sándor: Tud arról, hogy a múlt évben is bokszegei emberek egy orgyilkosságot követtek el?

— Ez nem Bokszegeen történt.

— De bokszegei emberek követtek el.

— Igen.

Budapest, április 19. (A „Torontál” eredeti távirata.) Hajnali fél kettőkor került a sor a védbeszédekre, 7 órakor kihirdették az ítéletet, mely szerint a rágalom alól az összes vádlottak felmentettek. Horváth Gyula egy becsületsértésért 50 frtra, Fenyő Sándor három becsületsértésért husz napi fogház és 60 frt pénzbüntetésre, Markus Miksa két becsületsértésért 14 napi fogház és 40 frtra, Kohn David egy becsületsértésért három napra és 20 frt bírságra, együttesen pedig a 884 költség és ügyvédi díj fizetésére ítéltettek el.

Felelős szerkesztő: Dr. Brájer Lajos.

Helyettes szerkesztő: Kabos Bertalan.

